

Бойко Коцев

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ЕТЮДИ

София, 2023

© Издателство „Изток-Запад“, 2023

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Бойко Коцев, автор, 2023

© проф. Стоимен Стоилов, акварели, литографии и офорти, 2023

© Лора Цанова, художествено оформление на корицата, 2023

ISBN 978-619-01-1174-0 (твърда корица)

Бойко Коцев

Дипломатически
ЕТЮДИ

Разбира се, някой обикновен минавач ще помисли, че моята роза прилича на вас. Но тя сама има много по-голямо значение, отколкото вие всички, защото тъкмо нея съм поливал аз. Защото тъкмо нея съм поставял под стъклен похлупак. Защото тъкмо нея съм пазел с параван. Защото тъкмо върху нея убих гъсениците (освен две-три, за да излязат пеперуди). Защото тъкмо нея слушах да се оплаква, да се хвали и дори понякога да мълчи. Защото тя е моята роза.

„Малкият принц“
Антоан дьо Сент-Екзюпери

СЪДЪРЖАНИЕ

Вместо предговор, или за дипломацията	7
Езикът като оръдие на мисленето	19
Внимавай какво си пожелаваш!	23
Уважавай себе си, за да те уважават и другите	35
Как приключихме преговорите за членство с ЕС в областта „Правосъдие и вътрешни работи“	47
Трудната борба за кирилицата в Европейския съюз	57
Българската одисея в надпреварата за Генерален секретар на ООН	73
За фотографската памет на Ленин	87
Искаше ли някой да присвои празника на българските букви?	95
Примаков: последният държавник на съветската епоха и символ на новата политика	109
Как далечният наследник на Толстой надскочи сянката си...	121
Как решихме кризата с кирилицата	133
Историята на една пощенска марка	145
Трети март и неоосманизмът	165
С м и р е н и е т о	179
Моята прощална среща с Лавров	185

„Легенда за Орфей“, цветен офорт

Вместо предговор, или за дипломацията

За мнозина дипломацията е нещо мъгляво и съвсем неясно, но страшно интересно, защото се асоциира с приеми и коктейли, на които сервират шампанско, хайвер и други вкусоти, носят се дълги бални рокли, фракове, общуването е в лоното на изисканите маниери – и не знам защо винаги присъства и тенис на корт. Ако попитате лингвисти или филолози що е това дипломация, те ще ви посочат множество дефиниции от световните речници – Оксфорд, Колинс, Ларус, Енциклопедия Британика или Голямата съветска енциклопедия. По-учените ще ви залееят с множество дълги, сложни, пространни и научно-образни дефиниции, взети от различни учебници или научни трудове, от които почти нищо няма да разберете – а по-скоро може да получите комплекс за малоценност.

В Министерството на външните работи имах възможността да участвам в различни комисии за подбор на нови дипломати, за кариерно израстване и за придобиване на дипломатически ранг. Явявах се ведри, симпатични и изпълнени с дръзновение млади хора с добра подготовка и огромно желание за дипломатическа работа. Имах любим въпрос, който задавах почти на всеки кандидат: каква е разликата между външна политика и дипломация? Може да се каже, че не получавах сносни отговори, но предполагам, че накарах тези млади хора да се замислят. Всички бяха чели много книги, учебни пособия и други източници по време на следването си, а и при подготовката си за събеседването, но, за съжаление, бяха пълни с чужди мисли и мъдрости. Основната им грижа беше

правилно да ги възпроизведат, стараяйки се да спазват и пре-
пинателните знаци, за да не сбъркат някъде.

А нещата са много прости – има едно Народно събрание и един Министерски съвет, които по Конституция определят и дефинират нашата външна политика. Те решават с кого да бъдем в мир и с кого – в състояние на война. Те определят кои държави са приятелски, кои са партньори, конкуренти и врагове. Те определят с кои държави да развиваме икономически, търговски, културни и други отношения. Те казват с кои държави да сключваме едни или други договори, да организираме форуми, официални визити и други събития от инструментариума на дипломацията. Но веднъж дефинирана – в интерес на България, разбира се, – външната ни политика трябва да се реализира на практика. Именно тук идва ролята на хората, които имат необходимите професионални умения и знания, знаят как и могат да превъплътят дефинираната на идейно ниво външна политика в действителност. Тази дейност се осъществява от дипломатическата ни служба и работещите в нея дипломати.

Задавах този въпрос, защото ми се искаше: първо – младите колеги да се отърсят от чуждите мисли, прочетени в обширната специализирана литература, и да поразсъждават самостоятелно; на второ място – да придобият ясна представа с какво точно ще се занимават, ако продължат по изборания от тях професионален път; и накрая, но не на последно място – да обърнат внимание, че външната политика на България е толкова по-силна и добра за страната ни, колкото повече добри, успешни и ефективни дипломати има тя. А това не се постига лесно – нужни са постоянно усъвършенстване, повишаване на общата и професионална култура, работа в екип и изграждане на отношения на уважение и лично доверие.

Дипломацията е сериозна професия, при това много трудна за овладяване. Не е достатъчно да прочетеш няколко учебни пособия или книги. Нужно е да натрупаш опит, да овладееш материята, с която се занимаваш, да познаваш в дълбочина националния си интерес, а и интереса на твоя партньор, да умееш да анализираш, да намираш пресечните точки на взаимната изгода, да имаш добра комуникационна култура, да

намираш правилните и верни подходи към партньора и много други неща. Като надстроечна професия и за разлика от фундаменталните науки като математиката например, при която можеш да си лежиш на дивана в хола на своя апартамент и да откриеш някоя нова теорема, аксиома, да решиш някой бином или апориите на Зенон, при дипломацията, която се занимава с обществени процеси, е необходимо да се натрупа опит и да се овладее занаята. Това става по време на кариерното развитие, когато дипломатът се сблъсква с редица проблеми, търси правилните подходи и решения и така натрупва нужния опит, знания, умения, за да бъде ефективен и резултатен в своята дейност. Не случайно от XIII в. насам се говори за кариерни дипломати и случайно (*par occasion*) попаднали в професията. Първите са тези, които са истинските ѝ носители, предпочитани са за партньори, защото те знаят правилата, владеят занаята, говорят на един език със своите колеги и опоненти. С тях се върши работа и се постигат резултати, еднакво удовлетворителни за всички.

В съвременните условия на бурно развитие на информационно-комуникационните технологии, разбира се, настъпват и известни промени в дипломатическата дейност. Някои традиционни форми на дипломацията остават в миналото, появяват се нови. Дипломатическата дейност става все по-открита. Процесите на глобализацията и достъпността на информацията дават възможност на политическите и държавни лидери да правят ежедневни коментари, да изразяват позиции по различни злободневни въпроси. Включват се и нови играчи – обществени организации, частният бизнес, университетите, аналитическите центрове, културната общност и др. Появяват се и нови форми на дипломацията – публична, културна, обществена – и се използват нови форми на въздействие и влияние като така наречената *мека сила*. Но въпреки всички тези промени, ролята и значението на дипломацията и на дипломатите не се променят. Те остават същите, че дори стават и по-важни.

Със съвременната динамика на международните отношения държавните и правителствени ръководители все по-често разговарят помежду си директно по телефон, чрез видео-кон-

ферентна връзка, на различни срещи и форуми. Предлагат, договарят се, а след това оставят на дипломатите да развият и практически да реализират различните предложения и договорки. Съвременната дипломация все повече заприличва на игра на бридж – по първите хора правят анонсите и принципните договорки, а след това професионалните експерти трябва да „разиграят ръката“. Колкото по-добър и професионално подготвен е този експерт, толкова е по-успешен при реализирането на договора, а при недостатъчно знаещ и можещ дипломат, независимо от силните карти и козове, които може да има, се стига до вкарване на договора в задънена улица или неуспех в начинанието.

С развитието на демокрацията и особеностите в практическото реализиране на партийно-политическата система в нашата страна настъпиха промени в общественно-политическия живот в България. Изменят се обществените нагласи, променя се народопсихологията, възстановяват се стереотипи от дореволюционна България. Прави ми впечатление, че все повече се засилва тенденцията желаещите да постъпят на дипломатическа работа да гледат на нея точно както чичо Денчо, героят от разказа на Михалаки Георгиев „Меракът на чичо Денчо“. Когато видял диригента на военния оркестър, си рекъл: „Ех, весела му майкя, тоя да знае, че живот живее – без мъка печалба!“, защото само си махал с пръчицата, докато другите надували тубите и прочие. „А, право да ти кажем, знам, че ще въртим по-харно от него клечката, та затова, санким, и толкова мерак имам на тая работа...“ Така и много от новоизлюпените дипломати са като чичо Денчо, който иска от партийното ръководство подходяща служба, задето е агитирал съселяните си да гласуват за него.

С настъпването на демокрацията в нашата страна постепенно се развиват процеси на промяна в отношението на нашия политически елит към външната ни политика и дипломатическата служба. С различни предлози системата се „изчисти“ от утвърдени и опитни професионални кадри. Това беше средният ешелон на министерството на външните работи, който всъщност възпроизвежда системата и поддържа качеството и професионализма на необходимото ниво. Нару-

ши се кариерното развитие. В продължение на дълги години дипломати, които би трябвало да са подготвени да заемат различни ръководни длъжности в министерството, са заменени с удобни, но без възможности да изпълняват компетенциите, които постът изисква, хора.

Политическият ни елит променя отношението си към правенето и реализирането на външната политика. Все повече се утвърждава убеждението, че е напълно достатъчно да се проведе телефонен разговор с колега от друга държава и с това работата е свършена. При това тези разговори много често се провеждат без друго присъствие от българска страна – без преводач, без експерт, без когото и да било, който да води записки и да информира българските институции за поети ангажименти, постигнати договорености и открити въпроси, а така също и какво следва от съответния разговор. Никой в българската администрация не знае нищо и съответно нищо не се предприема в защита на националния интерес. Разчита се, че експертите от другата държава ще направят необходимото за това договореното по време на разговора да се случи и то се случва, но отчитайки преди всичко чуждия интерес. Все повече се засилват тенденциите правителственото ръководство на държавата да изменя отношението си към министерството на външните работи. Приема се, че то самото прави външната политика, при това в реално време. Не се смята за нужно и потребно съдействието на министерството, което на практика е лишено от основната си функция по подпомагане при формирането и провеждането на българската външна политика – разбира се, отстоявайки твърдо и решително българския национален интерес. Такова отношение води до засилване на практиката за ръководство на министерството да се поставят *placeholders*, натоварени преди всичко с протоколни, консулски и стопански задачи и такива, свързани с въпросите на личния състав.

Развитието на тези процеси в една или друга степен се отразява на качеството и ефективността на българската дипломатическа служба при позиционирането на нашата страна в системата на международните отношения, формирането и провеждането на външната ни политика и отстояването на националния интерес във възможно най-висока степен.

Всичко това ме мотивира да разкажа някои по-характерни истории, свързани с моята професионална дейност на кариерен дипломат. Дипломатическата ми кариера се разви така, че бях последователно ръководител на двете най-големи български задгранични представителства – Постоянното представителство на Република България при ЕС и Посолството ни в Руската федерация. И двата поста са много важни и трудни за работа, всеки по своему. И на двете места има високопрофесионална среда, която изисква добра подготовка и задълбочени дипломатически знания и умения, без които е невъзможно постигането на положителни резултати в отстояването на българските позиции.

Все по-малко стават младите хора, които реално си представят с какви тежки отговорности е натоварен един дипломат. Неговото професионално поведение, дълбоко познаване на материята и на националния интерес може да съдейства значително за мирното и проспериращо развитие на страната му, а непрофесионалните му действия, грешки или звънко и съдържателно отсъствие от актуалния дипломатически диалог може да причинят непоправими щети на неговия народ, в определени случаи и в регионални, и дори глобални измерения. Не са един и два примерите от близката ни история, когато поради неадекватна външнополитическа позиция и грешна дипломация нашата страна е търпяла сериозни загуби, като включително се е стигало и до национална катастрофа – въпреки победите на бойното поле. Тези, които са избрали дипломацията за своя професия, трябва ясно да знаят с какво се заемат, какви отговорности поемат и как професионално трябва да съответстват на тази чест – с много знания, умения, дълбоко познаване на националния интерес и развитие на много лични качества. За това е необходим постоянен труд за самоусъвършенстване и повишаване на квалификацията. В противен случай те не могат да бъдат ефективни и полезни, участието им в различни спорадични банкети няма да стане място за решаването на важни за нашата страна въпроси, а площадката, на която ще работят на ишлеме по чужди кройки и ще показват единствено новите си дрешки.

В ЕС е много важно да може ясно и недвусмислено да се артикулира специфичният национален интерес на европейски език (понякога за останалите участници в европейската политика) в рамките на общоевропейския проект. Нужно е също така добро познаване на механизмите на работа на организацията, ясна проява на конструктивност и кооперативност в дейността си за развитието на интеграционните процеси при мотивирано отстояване на специфични интереси, т.е. да не се пречи на дейността на организацията, а постигайки общата цел да се удовлетворяват и нашите аргументирани и обосновани искания.

Периодът никак не беше лек. Бях първият посланик на Република България при ЕС в условията на членство. Гледаха ни под лупа дали ще пречим и дали ще можем да отстояваме националния си интерес според правилата на играта. Постепенно, с много такт, търпение и висок професионализъм успяхме да се утвърдим като надежден партньор, който активно участва в правенето на европейската политика, ясно разяснява и твърдо отстоява своите позиции. Успяхме да реализираме с много професионализъм редица важни за нас въпроси – отстояхме кирилицата като трета азбука в ЕС, допълнително договорихме компенсация от 300 млн. евро за затварянето на първите четири реактора на АЕЦ „Козлодуй“, допълнително финансиране от 100 млн. евро за изграждането на газовия интерконектор България-Гърция и много други. Уважаваха ни и активно търсеха нашето мнение. Стигна се дотам, че по около 40% от въпросите, които се обсъждаха, не се вземаше решение, без да чуят и отчетат мнението на България.

След Брюксел бях изпратен за извънреден и пълномощен посланик в Руската федерация. Както ми каза председателят на ЕК Жозе Барозо на прощалната визита: „След един тежък мандат поемаш един още по-тежък, но особено важен за нас пост. За разлика от Вашингтон, където нашите посланици са *note takers*, в Москва ще се занимаваш с истинска дипломация. Постът на посланик в руската столица се цени много високо в нашите среди, но изисква висш пилотаж.“

И действително, оказа се, че дипломатическата работа в Русия не е никак лесно занятие. Партньорите, получили солид-

но образование и натрупали ценен опит в световните столици, имат много добра професионална подготовка. Знаят точно своя интерес и го преследват последователно в своите действия. Министерството на външните работи на Руската федерация има реално действаща централна и координираща роля в държавата в областта на международните връзки и контакти. Това обезпечава системност и еднопосочност във външната политика на страната им на всички нива – парламент, правителство и муниципални власти. За разлика от България, тук е напълно осъществим и става на практика пълният отказ от контакти с администрацията на всички нива за посланици от вражески държави, които според тях не съответстват на стандартите на Виенската конвенция за дипломатически отношения и така ги поставят в положение на „олимпийци“ – присъстват, но не участват в дипломатическия диалог с руската страна. На практика такива посланици седят в Москва, изкарват си мандата, но са лишени от каквато и да е възможност да направят нещо за развитие на отношенията между двете страни. Комуникативността и професионализмът са задължителни условия за успешна дипломатическа дейност в Русия. Това прави и значително по-трудно формирането и придвижването на дневния ред в двустранните отношения.

Докато в Брюксел, където има много работа, за дневния ред на Съюза се грижи армия от 44 хиляди еврочиновника, които подпомагат неговото формиране и съответно допринасят за неговата реализация, в руската столица никой не се занимава с това. Всичко зависи от професионалното отношение и креативния подход на дипломатическото представителство – да намери пресечната точка на взаимния интерес, да формулира и предложи конкретни действия за тяхното развитие. Допълнителна трудност е това, че България не е сред приоритетите на руската външна политика. През последните 30 години постепенно знанието за България в руското общество изчезва и става все по-трудно реализирането на взаимноприемливи действия в развитието на двустранните отношения. Всичко това изисква високопрофесионална работа, търпение и следвайки Сократовата майевтика¹ в работата с руската ад-

---

¹ От гръцки *maieutiké* – означава акушерка. Сократовата майевтика е диалог, който води до истината.

министрация, да се очертаят възможни области и насоки на сътрудничество и тя да се ангажира с тяхното провеждане. За съжаление, същата работа трябва да се провежда и с българската администрация, защото нашата страна все още не се е отърсила от своите комплекси в отношенията си с Русия. Всичко свързано с нея се приема като „токсично“, което поражда само неприятности в обществено-политически план. Каквото и да се предприеме, дори изгодно за нашата страна, се подлага на критика и остракизъм. Все още не можем като пълноправен и достоен член на ЕС и НАТО спокойно и без емоции в диалога си с нея да кажем открито и честно, че дадена политика не ни харесва и не я приемаме поради нашия национален интерес – но в същото време да развиваме взаимноизгодни и равноправни отношения, отчитайки съюзните ни ангажименти, разбира се, във всички области, където имаме полза.

За успешна дипломатическа дейност в Москва е особено важно да се разбира руският начин на мислене, начинът, по който те възприемат света. Докато западните държави разглеждат системата на международни отношения като „световен ред, основан на правила“ (каквото и да означава това), то руската страна се придържа към правилата и понятията на класическата дипломация, класическото международно право и класическия дипломатически протокол. Ако в Брюксел около 60% от дейността си осъществявах по имейл и по телефона, в руската столица това беше немислимо. Трябваше първо да се отправи писмено искане с нота с конкретни въпроси до министерството на външните работи и едва след получаването на положителен отговор можеше да се провеждат срещи или предприема каквото и да било. Това силно намаляваше полето на действие и динамиката на двустранния диалог. Взаимното неразбиране пречеше значително на моите колеги от ЕС и НАТО да постигнат определен напредък в двустранните си отношения, иначе руската страна беше достатъчно гъвкава. При ясно комуникиране на интерес на езика на класическото международно право тя беше готова да търси взаимноприемливи решения със своите партньори, проявявайки професионализъм, креативност и дори отстъпчивост за постигане на положителен резултат.

Нашето посолство беше много добре позиционирано. Постечение на редица обстоятелства разбрахме много добре начина на мислене на нашите руски колеги, а в посолството разполагахме с отлична експертиза в областта на международното право, в някои отношения даже по-добра от тази на руските ни партньори. Бяхме критични към нашите руски колеги по отношение на техни действия и позиции, но добре аргументирани, на базата на националния ни интерес и винаги с уважение към тях. Приемаха ни добре и не ни отказваха срещи. От първоначалната индиферентност към нас и посолството ни, постепенно станахме търсен партньор. Стигна се до там, че често се допитваха до нас за отношенията им с ЕС и търсеха съвети за подходи и възможни съвместни решения. Нашите информации и анализи за различни събития и процеси, които протичаха в Русия, бяха търсени и очаквани в българското министерство на външните работи, като постигнахме 92% усвояемост по линия на информационния обмен с нашите евроатлантически партньори. Голям интерес към дейността на нашето посолство беше проявен и от страна на нашите евроатлантически колеги. Посланиците на големите държави – САЩ, Канада, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Холандия и някои други – провеждаха неформални срещи за обсъждане на вътрешнополитическите и външнополитическите действия на руската страна. Започнаха редовно да канят българския посланик на тези срещи като единствен представител от източноевропейските страни. Проявяваха жив интерес към нашата информация, анализи и прогнози. Ролята и значението на българското посолство в дипломатическия живот в руската столица се усили, след като станах доайен на посланиците от ЕС и особено по време на българското председателство на Съвета на ЕС.

Дипломатът не е политик, въпреки че се занимава с външна политика. Неговата дейност се оценява не по това колко пъти е декламирал плакатно определена външнополитическа позиция, а какво е направил за развитие на двустранните отношения при отчитане на същата тази позиция и българския национален интерес. В сложна геополитическа обстановка успяхме да активизираме двустранните отношения. След

прекъсване от 9 години организирахме и отлично проведохме през май 2018 г. посещения – на президента на Република България и на българския министър-председател в Москва – в рамките само на една седмица. Беше възстановена работата на Междуправителствената българо-руска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество. Активизирахме търговско-икономическите връзки и успяхме да увеличим българския износ за Русия, с което намалихме нашия дефицит в търговския стокообмен между двете страни. Благоприятно се разви сътрудничеството в областта на туризма. Този сектор генерира 14% от БВП на България. По брой на туристите Русия се нарежда на пето място, но по финансов резултат заема едно от първите места. Съществено се разви взаимният обмен в областта на културата и духовността. Нов тласък получи сътрудничеството между побратимените градове и региони.

Подбраните по-характерни истории засягат, в една или друга степен, непреходни аспекти на външната политика на страната ни. Искрено вярвам, че те са интересни сами по себе си, но с тях бих искал да илюстрирам как ние „въртяхме клечката“, как с професионални знания, умения и висока дипломатическа квалификация може да се защитават националните български интереси и да се развива равноправно, взаимноизгодно сътрудничество – разбира се, отчитайки и нашите съюзни ангажименти.

Дипломатическите истории се разказват трудно. Обикновено разменените думи не могат да предадат напълно станалото, без да се схване и разбере контекста на случилото се. Това налага подробно описание на обстановката, условията и обстоятелствата, в които протичат събитията, за да може органично и напълно да се разбере станалото. Надявам се да не съм прекалил с контекстуалната част на моите разкази, а те да бъдат интересни на читателите.

Приятно четене и на добър час!

„Начало“, офорт

Езикът като оръдие на мисленето

Добрият дипломат трябва да знае чужди езици: колкото повече, толкова по-добре. Трябва да ги владее толкова добре, на такова ниво, че когато излага позиция на този език или когато превежда на свой ръководител, да може да предава достатъчно точно нюансите на речта.

Това обаче не е достатъчно. Чуждият език в такива случаи е просто средство за комуникация. Трябва и съдържание, което да бъде предадено чрез този език – на съответния събеседник. В разговор с международни партньори е необходимо и важно съдържанието. Нужно е задълбочено познаване на материята, с която се работи. Защото, ако на дипломата му липсват знания в областта на въпросите, които обсъжда със своите партньори, той просто няма да има какво да каже, колкото и добре да знае езика.

Първият урок научих като студент в дълбоката зима на 1975 г. Току-що бяхме постъпили в първи курс на Московския държавен институт за международни отношения (МГИМО). С младежки ентузиазъм се втурнахме в учебния процес, с огромното желание да получим колкото се може повече знания в областта на международните отношения. Тези, които бяхме постъпили във факултет „Международно право“, бяхме особено щастливи, защото за разлика от другите факултети, които наблягаха през първата година на общообразователни предмети, този беше известен с това, че няма така наречен преходен период, а направо започва със специалните предмети, т.е. още от първия семестър пристъпихме към изучаването на различни правни дисциплини. Една от първите бе Римско право – основата на континенталната правна система.

Преходът от училищното образование към университетското обучение обикновено е свързан с трудности и пот – и винаги е съпътстван с определен стрес. Самият предмет е сложен, предвид изучаването на правила и формули за регулиране на отдавнашни, вече несъществуващи обществено-икономически отношения. Процесът в Римското право е силно формализиран, като отделните процесуални формули изучавахме на латински език. За нас, чужденците, всичко това беше особено трудно, понеже трябваше да учим цялата материя на руски език. Въпреки това ходехме на лекции и семинари с голям ентузиазъм, присъщ на младите хора, които с нетърпение желаят да се докоснат до сърцевината на правните науки.

Особена роля в това положително отношение играеше и нашия преподавател – професор Виталий Алексеевич Кабатов. На младини е талантлив музикант с голямо бъдеще. По време на Втората световна война служи в сапърска рота. В една от акциите по разминиране в ръцете му се взривила мина. Остава жив, но с ампутирани и двете му ръце. Всички разбирахме, че това в личен план е огромна загуба и трагедия, и бяхме силно впечатлени от мъжеството на неговия дух. Той е намерил сили в себе си да продължи живота си и с твърдостта на волята си, с невероятното си желание да продължи напред – завършва право, специализира се в областта на Римското частно право и става преподавател. Професор Кабатов имаше протези и на двете си ръце, но това не му пречеше с протеза да пише латинските сентенции на черната дъска. Това силно ни мотивираше да не пропускаме нито една негова лекция и се готвехме много усърдно за неговите семинари.

Така много бързо изтече първият семестър – с голям ентузиазъм, старание, преодоляване на трудности и силно желание за учене. Дойде и първата сесия. Един от първите изпити беше по Римско право. Бях се готвил много старателно.

С трепет и вълнение влязох в залата за изпит. Изтеглих своя билет с два въпроса, които ми се струваше, че знам добре. Но вълнението ме обземаше изцяло, защото няхах опит, а професорът задаваше и допълнителни въпроси, за които се притеснявах дали ще мога да отговоря достатъчно убедително, въпреки че ние, българите, имахме известно предимство – един от широко признаваните специалисти в областта на Римско-

то право беше българският професор Михаил Андреев, чийто учебник използвахме в подготовката си за изпита. В залата бяхме шест студенти, разположени далеч един от друг, на различни маси. Подготвих отговора си и изчаквах да дойде реда ми. Преди мен отиде да отговаря мой немски колега от бившата ГДР. Заслушах се внимателно. Може би щях да науча нещо повече за протичането на изпита, настроението на професора или някои негови предпочитания.

Не знам какъв въпрос беше изтеглил, но започна да отговаря за ревандикационния иск (*rei vindicatio* – иск на законния собственик на дадена вещ към незаконно владеещия същата вещ за възстановяване на собствеността). Започна плахо да говори на руски, но никак не му се отдаваше да засегне същността на въпроса. След кратко въведение, с много вълнение и с изобретателността на младия студент, той погледна с невероятно страдалческо лице изпитващия и каза, че му е трудно да обясни на руски, но се е готвил много старателно и знае отговора перфектно. Очевидно разчиташе на снизхождението на професор Кабатов – та нали само от три-четири месеца учеше на руски език. При други преподаватели недоброто още знаене на руски минаваше за извинителна причина. Виталий Алексеевич се усмихна благородно и добронамерено каза:

– Уважаеми колега, не се притеснявайте. Можете да продължите отговора си на немски език.

Оказа се (впоследствие разбрахме това), че той знае перфектно немски и за него не представляваше никаква трудност да продължи изпита на родния език на моя колега, който впрочем замлъкна и не пророни повече нито дума. Очевидно беше, че или нищо не знае, или поради вълнение нищо не може да си спомни.

Този случай остана в моето съзнание и в цялата ми последваща кариера на дипломат беше като пътеводно начало. Винаги се стараех да вникна в същността на въпроса и да го познавам в дълбочина – първо на родния си език, а след това и на други езици. Това особено се отнася до познаването в дълбочина на националния български интерес. В противен случай дипломатът рискува, когато дойде моментът да защитава страната си, да остане изразително безмълвен или в заиграването с езика на другия да подмени родния интерес с неговия.

„Над ѓндерграунда“, акварел